

đurđa otržan **DORA PEJAČEVIĆ** (1885.-1923.)

Ono što smo, kao hrvatski muzikolozi, desetljećima priželjkivali, sa slabom nadom da će nam se ikada ostvariti, nekim nadnaravnim čudom se ipak dogodilo. Stvaralački opus Dore Pejačević ne samo da je otet zaboravu nego je postao i svjetska senzacija, što je bilo i još uvijek jest, iznad svakog očekivanja. A da je zaborav vrebao na svakom koraku tijekom proteklih stotinu godina, može se, djelomice, pripisati i političkim prilikama koje dugo nisu bile sklone nekoj tamo aristokratkinji, ali i tome što je žena. Kako joj je bilo boriti se za sebe kao žena u muškom svijetu stvaranja, znala je samo ona, a nama je dovoljna ilustracija tog nipodaštavajućeg odnosa izjava jednog kolege koji je, nakon što je pregledao njene note, rekao da je to izvrsno, ali budući da je to napisala žena, onda je neprihvatljivo.

Njen životopis nije ni po čemu poseban. Voljela je rodni kraj, naročito njegovu prirodu. Financijski se mogla uzdržavati da se školuje gdje želi, da posjećuje europske metropole ili živi u u njima i da se druži s ljudima koji su joj senzibilitetom odgovarali. Ona je te povlastice primala mirno, bez osjećaja posebnosti zbog višeg društvenog statusa i iskoristila ih je najbolje što je mogla. Tko god posjeti Našice i odšeće do kapele Pejačević, vidjet će, na travnatoj padini izvan crkve, jednu skromu žensku bistu, zakrivenu velom, i to je mjesto gdje je Dora htjela biti pokopana poslije smrti. Izvan obitelji, ali ipak blizu nje, samotno, ali okružena drvećem, travom i cvijećem koje je voljela i opjevala u svojim notama. Sâm taj čin

odvajanja od obiteljske tradicije i klase govori da se smatrala pripadnicom prirodnog svijeta, duhovnog podjednako kao i onog unutar kapele, ali ne grubo, protestno, već sa sviješću o svojoj posebnosti. Prerano je otišla, u naponu snage, pa je njen opus relativno velik za tako kratko vrijeme u kojem je skladala. Mi smo taj opus poznavali i shvaćali da je to drukčije od svega što se ovdje sviralo i moglo čuti, ali je budući život tog opusa bio obavijen velom, baš kao i njena bista u Našicama. Srećom, Dora je, baš kao i Bach, imala svoga Mendelssohna ili čak dva zagovornika. Jedan je Davor Merkaš iz Muzičko informativnog centra u Zagrebu, koji je upornim, dugogodišnjim radom koji je teško opisati, činio da se njena glazba tiska u notama, kako bi bila dostupna za izvedbe, a onda i promociju njene glazbe u Beču i dalje. No, prije njega je Koraljka Kos priređivala te radove, i njih dvoje su babice Dorinog uskrsnuća nakon jednog stoljeća. Koliko je to težak posao, mogu samo ilustrirati vlastitim iskustvom. U noćnom programu BBC-ija „Euroclassic nocturno“ naše su Dorine snimke koje smo im poslali označili kao mađarske, i nikakvo moje uvjeravanje da činjenica rođenja u Budimpešti ne znači da je bila Mađarica. Tek je na moju molbu reagirao kolega Laszlo Terdik sa mađarskog radija koji je javio Englezima da je Dora Pejačević hrvatska skladateljica, a da joj je otac bio u dvorskoj službi u Budimpešti, pa je tamo i rođena. Ništa bolje nije bilo ni sa Ivanom pl. Zajcem, a o Ferdi Livadiću da i ne govorimo. Fieldov *nocturno* je bio jedini na svijetu i nikakav Samoborac ga neće preduhitriti. U takav svijet pokušati plasirati jedan opus za koji nije bilo dovoljno interesa jer je bio i nepoznat, to je zadatak koji je udivljenja vrijedan, pa je tim dragocjeniji uspjeh koji su ti napori doživjeli.

Dora se počela baviti glazbom u vrijeme kada glazba nije bila smatrana cijenenim zanimanjem. Ona nije morala od toga živjeti, za razliku od „plebejskih“ glazbenika. Kao dio plemićkog odgoja za djevojke to je bilo razumljivo, ali pristupiti tome kao profesiji, to mora da je izazivalo čuđenje. Njen je duh bio iznad toga i vjerujemo da je zračila nečim osebnim i privlačnim kad je njeno društvo bilo najprobranije umjetničko društvo toga doba. Njoj je poezija Nietzschea, Krausa i naročito Rilkea ležala, ona je to prihvatila kao vlastito nadahnuće i njene popijevke i minijature rječito govore o tome da je imala profinjenu osjet za najtananije osjećaje. Klavirske minijature još i više. Sve je to oslikavala s pomnjom i jednim zvučnim koloritom koji se može odmah prepoznati kao njen posebni stil, a bez ijedne natruhe ičijeg stila sa strane. Gotovo nevjerovatno u doba *fin de sieclea* kad je sve vrvjelo od uzora. Njen je impresionizam bio pomalo faureovski, ali zapravo i nije, bio je njen kao što je Debussyjev bio samo njegov. Tu snagu originalnosti sama je nosila u sebi i nije trebala ničije primjere. To je vjerovatno jedan dio šarma koji je osvojio svijet u protekle dvije-tri godine. No, izgleda da je i svijet trebao sazrijeti za tako nešto, da uoči tu posebnost smisla za oblikovanje melodije u komornim skladbama, sonatama, kvartetima, kvintetu, triju, popijevkama. Danas, kad je sviraju od Brazila do Malezije a skladbe ulaze o školske udžbenike, sav teret prošlosti je otpao od tog opusa. Naša je grofica postala *celebrity* zahvaljujući snazi i vrijednosti svoje glazbe. Sve se zaboravilo: klasne razlike, spolna diskriminacija, diktati nacionalnih smjerova i napadnost avangarde; globalni je svijet primio njen opus kao i djela naše Sare Glojnarčić i Mirele Ivičević, direktno i bez „poputbine“. Od

10. veljače 1920. godine kad je u Dresdenu praizvedena njena „Simfonija u fis-molu“, op.41, iz 1917. godine, digla se s te simfonije sva prašina koje se slegla nakon izvedbi u HGZ-u 1916. godine na takozvanom „povijesnom“ koncertu kad su joj kolege odale priznanje uvrstivši njena djela na repertoar. Ali je nakon toga tišina te prašine bila preglasna da se njena djela ponovo izvode i čuju. Nakon Dresdena, Malezija, Barbican, SOBCC-ija i Sakari Oramo (CHANDOS CHSA5299) i sve je eksplodiralo u samo 20-ak mjeseci; simfonija je osvojila svijet i izgleda da, srećom, neće tako brzo nestati, jer to nije instant-uspjeh za jednu sezonu. Glazbenici su diljem svijeta oduševljeni tim zvučnim tkanjem proizišlim iz jedne duše bogate doživljajima, a to je potaklo i naše glazbenike da se pridruže ovom jednostoljetnom slavlju i gostuju po svijetu izvodeći njena djela.

Nije Dora bila kao drugi. Nije krcala u orkestar onu poznatu hipertrofiranu harmoniju kasnog romantizma. Njene su zvučne poruke jednostavne, sadržajne i milozvučne, a opet stilski dotjerane i vrhunski znalački napisane. Današnjem uhu su dobrodošle skladbe drugačije od onih iz vremena kad su nastale. Nije bila epigon ni predvodnik. Bila je svoja. Izrasla pod slavonskim nebom, među šumama i livadama, osluškujući govor prirode i pretačući to u tonove. To je bio poseban doživljaj svijeta, ali je prirodan, i to osvaja. Dora više nije samo hrvatska ili europska skladateljica, ona je sada svjetska skladateljica. Možda se ni ona sama ne bi mogla načuditi tom naglom povijesnom obratu, a ni mi. Nismo je izgubili, ali pitanje je jesmo li je ikada i imali. Sad nam dolazi izvana, potvrđena na bezbroj mjesta. Na nama je da je prihvatimo, ne samo kao svoju, nego kao svjetsku vrijednost.